

Izpodbijanje v mednarodnem zasebnem pravu.

Dr. Francišek Mihelčič.

I.

Moderne zakonodaje poznajo izpodbijanje pravnih dejanj, s katerimi je dolžnik razpolagal na škodo svojega upnika. Izpodbijalna pravica je pravica upnika proti neplačevitemu ali v stečaj došlemu dolžniku in proti njegovemu sopogodbenu, da z učinkom za svojo terjatev obrezuje uspehi kvarne posledice tistih pravnih dejanj med njima, s katerimi je bila odtegnjena iz dolžnikove imovine vrednost ali zaradi opustitve vanjo ni prišla.¹ Upnik more izpodbijati samo, če dolžnikova imovina ne zadošča za poplačilo upnikove terjatve, ki ustreza v zakonu navedenim pogojem; tudi pravno dejanje med dolžnikom in njegovim sopogodbenu mora očitovati določen dejanski stan, da se more izpodbijati. Izpodbijanje predstavlja trojno, lahko bi rekli trikotno razmerje: pravno razmerje med dolžnikom in njegovim upnikom (izpodbijalnim upravičencem) na temelju med njima obstoječe terjatve (izpodbijalne terjatve) na eni strani; na drugi pravno razmerje med dolžnikom in tretjo osebo (izpodbijalnim nasprotnikom), utemeljeno na pravnem dejanju (izpodbijanem pravnem poslu), zaradi katerega je bilo iz dolžnikove imovine nekaj odsvojeno ali v dolžnikovo imovino ni prišlo. Tretje je pravno razmerje med izpodbijalnim upravičencem in izpodbijalnim nasprotnikom ter temelji neposredno na zakonu; iz njega izvaja izpodbijalni upravičenec svojo izpodbijalno pravico. Ni pa med izpodbijalnim upravičencem in njegovim nasprotnikom pravnoposlovnega razmerja.^{2 3}

¹ Lapajne, Reparacije civilnega prava, Sl. Pr. 1927, 14; Goršič, Komentar stečajnog zakona, 1934, 470; Politeo, Zakon o pobijanju pravnih djela izvan stečaja, 1931; Ehrenzweig, System des österreichischen bürgerlichen Rechts, II, 1928, 674; Jaeger, Kommentar zur Konkursordnung, 1931; Overbeck, Schuldbetreibung und Konkurs, 1940, 225; Planiol-Rippert, Traité de droit civil français, VII, 1931, 229; Rolin, Des conflits de lois en matière de faillite, Recueil, 1926, 78; Cosattini, La revoca degli atti fraudolenti, 1940, in v teh delih navedena literatura. Pripominjamo, da so med posameznimi pravnimi sistemi (kontinentalnim, romanskim, anglosaksonskim) razlike, ki znatno otežujejo medsebojno primerjanje.

² Fragistas, Das Anfechtungsrecht der Gläubiger im internationalen Privatrecht, Rabels Zeitschrift, 1939, 456, meni, da med izpodbijalnim upravičencem in izpodbijalnim nasprotnikom ni pravnega raz-

Po našem pravu se morejo izpodbijati pravna dejanja bodisi izven stečajja bodisi v stečajju.⁴ Izvenstečajno izpodbijanje je namenjeno neposredno poplačilu terjatve izpodbijalnega upravičenca; pravno dejanje se zato lahko izpodbija samo v toliko, kolikor more izpodbijalni upravičenec po materialnopravnem razmerju nasproti dolžniku zahtevati popolno poplačilo izpodbijalne terjatve, dočim služi izpodbijanje v stečajju povečanju stečajne mase in se izpodbija pravno dejanje v vsem obsegu. Poleg tega se obe vrsti izpodbijanja ločita po osebi, ki je upravičena k izpodbijanju: izven stečajja more izpodbijati upnik, če ustreza njegova terjatev zakonitim pogojem, v stečajju pa samo stečajni upravitelj. Pri izvenstečajnem izpodbijanju mora upnik dokazati upravičenost izpodbijanja za poplačilo svoje terjatve, kar pri stečajnem izpodbijanju ni potrebno, marveč velja praesumptio iuris et de iure. Možnost izpodbijanja je v stečajju širša, kakor pri izpodbijanju izven stečajja.⁵

merja, kar pa ni pravilno. Med njima ni pravnoposlovnega razmerja, pač pa obstoji pravno razmerje, ki temelji na zakonu, ker sicer izpodbijalni upravičenec sploh ne bi mogel uveljavljati izpodbijalne pravice.

³ Poleg izpodbijanja v navedenem smislu pozna državljsko pravo še izpodbijanje pravnih poslov drugačnega značaja. Obveznostni pravni posel more n. pr. izpodbijati, kdor je sklenil pravni posel v zmoti ali pod grožnjo in ga z izpodbijanjem vzvratno razveljavi. Dalje je možno izpodbijati tudi osebnopravna razmerja (n. pr. zakonsko rojstvo); razširjeno je izpodbijanje v dednem pravu. Teh izpodbijanj ni zamenjavati z izpodbijanjem v zgoraj navedenem pomenu. Za mzp samo omenimo, da ne povzročajo posebnih težavnosti. Pri izpodbijanju pravnih poslov obveznostnega prava obstoji redoma enotno pravno razmerje, zato je rešitev takega izpodbijanja v mzp lahka: zanj velja lex causae pravnega razmerja, torej se ravna izpodbijanje po tistem pravnem redu, ki tudi sicer obvlada pravni posel. Pri izpodbijalni pravici imamo v nasprotju s pravkar omenjenim preprostim izpodbijanjem opravlka s tremi razmerij; izpodbijalni upravičenec vrh tega ni v pravnoposlovnem razmerju z izpodbijalnim nasprotnikom.

⁴ Izvenstečajno izpodbijanje je primarno in je tudi bilo pravno urejeno pred stečajnim izpodbijanjem. V našem pravu so sledovi izpodbijalne pravice že v občem državljskem zakoniku §§ 935 in 1286. Šele pozneje sta se obe vrsti uredili vsaka zase, vendar moramo smatrati izvenstečajno izpodbijanje kot splošno in stečajno kot posebno (Goršič, 475). Zato je smotrno, uporabljati za izvenstečajno izpodbijanje veljavna pravila tudi na stečajno, kolikor ne izhaja iz specialne ureditve stečajnega izpodbijanja kaj drugega. Napačno je naziranje Nussbaum (Deutsches Internationales Privatrecht, 1932, 459), da je izvenstečajno izpodbijanje urejeno po stečajnem.

⁵ Tako tudi po večini tujih pravnih redov; po švicarskem pravu ni razlike med obema vrstama glede obsega izpodbijanja (Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs iz l. 1889 z mnogimi spremembami in dopolnitvami, čl. 285 sl., prim. Overbeck, 223).

Izvenstečajno izpodbijanje se znatno razlikuje od stečajnega izpodbijanja; zato je smotno, obravnavati v mzp vsako vrsto izpodbijanja posebej, kar pa ne izključuje, da uporabimo za eno vrsto ugotovljene zaključke tudi pri drugi.

Naš zakon o izpodbijanju pravnih dejanj izven stečaja z dne 22. januarja 1951 (Sl. N. z dne 5. februarja 1951, št. 26/62, Sl. list z dne 30. aprila 1951, št. 29/685) ne vsebuje nobenih kolizijskih norm. Tudi tuja prava izrečno ne urejajo mzpravnih problemov, ki nastanejo spričo raznopravnosti za izpodbijanje važnih razmerij. Gre za vrzel v zakonu in je prepuščeno pravni vedi ter sodni praksi, da določi najbolj primerno rešitev, ki seveda ne sme biti samovoljna. marveč mora izhajati iz duha in namena zakona ter celotnega pravnega reda.⁶ Do kolizije pravnih redov more priti pri izpodbijanju na različne načine. Izpodbijalno terjatev lahko obvlada drug pravni red, kakor velja za izpodbijani pravni posel. Dalje je mogoče, da se uveljavlja izpodbijanje s tožbo v drugem pravnem redu, kakor je nastalo pravno razmerje med izpodbijalnim upravičencem in dolžnikom ali med izpodbijalnim nasprotnikom in dolžnikom ali celo obe pravni razmerji. Seveda more vsebovati raznopravne sestavine vsako izmed danih pravnih razmerij, ki jih izpodbijanje predpostavlja, n. pr. izpodbijalna terjatev same zase. Razmotrivanje o pristojnem pravnem redu, če gre za raznopravnost znotraj ene izmed sestavin izpodbijanja, bomo iz razpravljanja izločili, ker je ta rešitev neodvisna od rešitve, ki jo iščemo za izpodbijanje. Omejili se bomo na kolizijske probleme, če očituje eno pravno razmerje bodisi kot celota bodisi katera koli sestavina, ki odloča o pristojnosti za razmerje merodajnega pravnega reda, v razmerju proti drugemu pravnemu razmerju raznopraven značaj.

Rešitev teh vprašanj je težavna in se z njimi mzpravna veda že dolgo bavi. Zaradi pomanjkanja zakonskih določb se je razvilo več nasprotujočih si teorij o mzpravnem statusu, po katerem naj se presoja izpodbijanje pravnih dejanj. V naslednjem bomo po kratkem splošnem pregledu o mnenjih v mzpravni vedi in praksi podali rešitev, ki jo smatramo za pravilno.

⁶ Prim. § 7 odz.: odločiti se je treba „glede na skrbno zbrane in preudarjene okoliščine po naravnih pravnih načelih“. Prim. tudi čl. 1. odst. 2. švic. civ. zak.

II.

Rešitev o tem, po katerem pravu je presoјati razno-pravno izpodbijanje, lahko razdelimo v dve skupini.⁷ V prvo skupino spadajo naziranja, ki rešujejo kolizijska vprašanja izpodbijanja na ta način, da uvrstijo izpodbi-janje v eno izmed materialnopravnih kategorij in podrede na ta način izpodbijanje kolizijskemu statutu, pristojnemu za presojo dotične materialnopravne skupine; rešitev moč-no spominja na metode statutarne teorije. V drugo skupino štejemo rešitve, ki izhajajo iz izpodbijalnega razmerja sa-mega in iščejo za izpodbijanje samostojno mpravno rešitev.

Po naziranju starejših civilistov temelji izpodbtjalni zahtevek na deliktne pravu in je zato nanj uporabljati kolizijsko normo, ki velja za deliktne obligacije.⁸ Po nauku Wächterja in Savignyja je to *lex fori*; zato je po tem na-zoru *lex fori* edina pristojna za presojo tako možnosti in dopustnosti izpodbijanja, kakor tudi njegovih učinkov.⁹ Po sedaj vladajočem naziranju moramo pri deliktnih ob-veznostih navezovati na *lex loci delicti commissi*. Pristoj-nost pravnega reda na kraju upnikovega oškodovanja za-htevajo tudi znanstveniki, ki prištevajo izpodbijalne zah-tevke med kvazikontraktualne.¹⁰ Po tem naziranju imajo

⁷ Pregled pravnih naziranj podajajo Krasnopolski, *Die örtliche Herrschaft der Anfechtungsnormen nach österreichischem Rechte*, Grünhuts Zeitschrift, 1889, 51—61, Walker, *Internationales Privat-recht*, 1934, 554—564, Fragistas, 452—456.

⁸ Francke, *Pauliana gegen spätere Erwerber*, Archiv für ziv. Praxis, 1879, 487. To naziranje je zavrnil že v. Bar v delu *Theorie und Praxis des internationalen Privatrechts*, II, 1889, § 487.

⁹ Sodba višjega deželnega sodišča v Stuttgartu z dne 3. januarja 1871, Seuff. Archiv zv. 25, 164. Na Grškem še zmeraj prevladuje teorija Savignyja in Wächterja in bi zato grški sodnik uporabljal pri razno-pravnem izpodbijanju po tem naziranju vedno grško pravo.

¹⁰ Lapajne, *Mednarodno in medpokrajinsko zasebno pravo kra-ljevine Jugoslavije*, 1929, 172; Lapajne, *Izenačenje mednarodnega privatnega in procesnega prava v slovanskih deželah*, priloga Sl. Pr. 1953, št. 3—5, 42. V spisu Izenačeno mednarodno zasebno pravo za slovenske države srednje in južne Evrope (ZZR, XII, 1956, 185), kjer je objavil prof. Lapajne svoj načrt mzp, postavlja za „tisti zadnji kategoriji obli-gacij, ki ne izvirajo iz deliktov, ampak (po kvalifikaciji starih) quasi ex delicto ali quasi ex contractu (ex variis causarum figuris), a jim jaz raje pravim, da izvirajo iz reparacije potrebnih (reparacijskih) dejanj-skih stanov“ (str. 216) in kamor prištevata tudi izpodbijalne zahteveke, naslednjo normo v § 45: „Obveznosti iz drugih škodujočih dejanj in dogodkov se presoјajo po pravnem redu države, v kateri se je pripetilo tisto dejanje ali tisti dogodek, iz katerega naj bi obveznost nastala.“ Navezuje torej na pravni red kraja, kjer je bila zaradi izpodbijanega pravnega dejanja zmanjšana dolžnikova imovina. Temu naziranju se

izpodbijalni zahtevki odškodninski značaj in je zanje pristojen naličen pravni red *legis loci delicti commissi*, namreč *lex loci variae causarum figurae peractae*. Podreditev raznopravnega izpodbijanja *legis loci delicti commissi* odnosno *legis loci variae causarum figurae peractae* povzroča nevspešnosti, ker je težko določiti kraj delikta, namreč upnikovega oškodovanja. Tudi ni mogoče raztegniti deliktnega značaja na vse primere izpodbijanja, ker celo redoma ni podana krivda izpodbijalnega nasprotnika. Izpodbijanja nadalje ni moči prištevati med kvazinkontraktualne obligeacije zaradi posebnosti, ki jih izpodbijanje očituje. Zato so nekateri znanstveniki mnenja, da izpodbijanja ni mogoče podrediti eni sami materialnopravni skupini, temveč temelji izpodbijanje ali na deliktu ali na neupravičeni obogatitvi.¹¹ Ta kompromisni nazor zagovarja v mzp uporabo *legis loci delicti commissi*, če očituje izpodbijanje deliktne značaj, sicer pa *legis domicilii* izpodbijalnega nasprotnika, češ da gre za hranitev (detencijo) brez pravičnega naslova. To naziranje je ne samo nepopolno in nedosledno, ker ne daje za vse primere raznopravnega izpodbijanja enotne rešitve, temveč je tudi napačno. Dočim lahko zahteva tožitelj pri kulpozni neupravičeni ubogatitvi samo toliko, za kolikor je toženec obogačen, more izpodbijalni upravičenec uveljaviti svojo pravico, četudi izpodbijalni nasprotnik ni obogačen. — Svojevrstna je rešitev, ki meni, da je treba vzeti za izhodišče posamezne tipe izpodbijalnih pravnih dejanj. Po tem mnenju je kvalificirati izpodbijano dolžnikovo pravno dejanje *lege fori*, nato pa podrediti izpodbijanje onemu kolizijskemu statutu, ki je po kvalifikaciji pristojen za takó ugotovljeno materialnopravno skupino:

približuje § 11 poljskega zakona z dne 2. avgusta 1926 št. 581 o pravu, ki velja za mzp pravne odnose: „Zobowiązania z występów i z innych zdarzeń prawnych podlegają prawu państwa, gdzie zaszedł fakt, który wywołał zobowiązanie“, vendar močno dvomimo, da bi poljski zakonodavec hotel s to normo zajeti tudi raznopravno izpodbijanje. Slično določbo vsebuje Bogišičev črnogorski imovinski zakonik v čl. 794 (prim. Lapa j n e, Črnogorsko mednarodno zasebno pravo v luči modernega, Pr. Vest. 1925, št. 3—5). Tudi Bartsch (Bartsch-Pollak, Konkurs-, Ausgleichs-, Anfechtungsordnung und deren Einführung, 1927, 1030) je mnenja, da ima pravno ogrodje izpodbijanja svoj sedež na kraju upnikovega oškodovanja („wo die Befriedigungsverletzung eingetreten ist“); toda „daher bestimmt sich das örtliche Recht der Anfechtung nach dem Orte, wo die fruchtlose Execution geführt wurde oder die aussichtslose Execution zu führen gewesen wäre“.

¹¹ Zitelmann, Internationales Privatrecht, 1897, II, 42; Otto, Anfechtung von Rechtshandlungen, 1889, 200; odločba višjega trgovinskega deželnega sodišča z dne 25. maja 1875, v Reichshandelsger. Entsch., zv. 17, 292.

upnik pa more uveljavljati izpodbijanje samo, če je izpodbijanje dopustno lege fori.¹² To naziranje je zastarelo po svoji metodi; tudi je po splošnem mnenju neutemeljena prepoved uporabe tujega prava, po katerem je dopustno izpodbijanje, če lex fori izključuje izpodbijalno pravico.

Ker se izpodbijalni zahtevki ne dajo uvrstiti v nobeno od materialnih skupin, smatrajo nekateri znanstveniki izpodbijalno obveznost za obligatio ex lege;¹³ pravico in učinke izpodbijanja da je presoјati lege loci solutionis, ker je to pravo pristojno tudi za obveznosti ex lege; izpolniteni kraj da je pri izpodbijanju izven stečaja tam, kjer se predmet nahaja, pri denarnih obveznostih kraj, kjer je imel izpodbijalni nasprotnik ob času sklenitve izpodbijanega pravnega dejanja svoje prebivališče.¹⁴ K temu je pripomniti, da je kolizijski statut zakonskih obveznosti v znanstvu in praksi sporen.¹⁵ Dalje ni razumljivo, čemu navezovati na lex loci solutionis izpodbijanega pravnega dejanja. Četudi pojmuјemo obveznost izpodbijalnega nasprotnika kot zakonito, vendar izhaja njegova obveznost iz pravnega razmerja med izpodbijalnim upravičencem in dolžnikom, saj ni dopustno priznati upniku pravico izpodbijanja, če je ne priznava pravni red, veljaven za pravno razmerje med njim in dolžnikom. — V teoriji in praksi je — vsaj načelno — pretežno navezovanje na dolžnikovo prebivališče.¹⁶ To naziranje utemeljuje s tem, da jamči dol-

¹² Krasnopolski, 61, sl; odločba višjega deželnega sodišča v Stuttgartu z dne 28. junija 1888 (navaja Walker, 556).

¹³ Jaeger, 482: „Sonach bildet der Anfechtungsanspruch ein weder rechtsgeschäftliches Wollen noch in unerlaubten Verhalten sondern unmittelbar im Gesetze begründetes Schuldverhältnis (obligatio ex lege).“ Enako Bartsch (Bartsch-Pollak, 1027): „Die Einzelanfechtung beruht wie die Konkursanfechtung unmittelbar auf dem Gesetze.“ Tudi Walker, 551, je istega mnenja, vendar postavlja drugačno rešitev, pri čemer izhaja iz izpodbijanja samega.

¹⁴ Jaeger, 546.

¹⁵ Zakonik mzp, ki je bil sprejet na šesti ameriški mednarodni konferenci v Havani dne 20. februarja 1928 (Code Bustamante) postavlja za zakonske obveznosti kolizijsko normo v čl. 165: „Obveznosti, ki izhajajo iz zakona, obvlada pravni red, ki jih je ustvaril“ (Bustamante, Le Code de Droit international privé et la Sixième Conférence Panaméricaine, 1929). To normo smatra Lapajne (Izenačenje, 41) za edino pravilno. Po tej normi je podrejeno raznopravno izpodbijanje legi causae izpodbijanega pravnega dejanja; to naziranje je nesprejemljivo, vsaj za primer, če izpodbijalni upravičenec lege causae izpodbijalne terjatve ni upravičen izpodbijati, a lex causae izpodbijanega pravnega posla smatra izpodbijano pravno dejanje za izpodbojno.

¹⁶ West, Das Anfechtungsrecht der Gläubiger, Archiv für ziv. Praxis, 1877, 374; Jaekel, Die Anfechtung von Rechtshandlungen, 1889, 17; Cosack, Das Anfechtungsrecht der Gläubiger, 1884, 105;

žnik za svoje obveznosti z vso imovino. Upniki da morejo upravičeno pričakovati dosledno uporabo prava, veljavnega v središču dolžnikovega delovanja; središče dolžnikovega delovanja in tudi njegove imovine je dolžnikovo prebivališče, pri trgovcu glavni nastan. Zato da je smotrno navezovati na *lex domicilii debitoris*. To mnenje ima več različic: nazor, ki zahteva, da se obravnavaj izpodbijalna pravica upnika izven stečaja analogno stečajnemu izpodbijanju, smatra za odločilen znak povezanosti z določenim pravnim redom središče dolžnikove imovine v trenutku izpodbijanja; kasnejša uvedba stečaja da še potrjuje pravilnost tega naziranja, ker omogočuje prehod od izpodbijanja izven stečaja k stečajnemu izpodbijanju.¹⁷ Nasprotno trde drugi, da je pristojno pravo kraja, kjer je dolžnik imel svoje prebivališče (glavni nastan) ob času sklenitve izpodbijanega pravnega dejanja.¹⁸ K temu dodaja Walker še eno utesnitev, namreč, da je izpodbijanje dopustno samo, če se more izpodbijati pravno dejanje tudi po pravu, ki velja za razmerje med dolžnikom in izpodbijalnim nasprotnikom.¹⁹ Nepravilno se nam zdi to naziranje zato, ker zahteva izključno pristojnost *legis domicilii debitoris*, četudi ne očitujejo razmerja, ki prihaja pri izpodbijanju v poštev, nobene povezanosti s tem pravnim redom. — V nekaterih primerih zastopa praksa stališče, da je izpodbijanje izvršilno dejanje. Izvršilno pravo je del procesnega prava, zato da je za izpodbijanje pristojno pravo kraja, kjer se uveljavlja izpodbijanje, torej *lex fori*. Če je upnik upravičen k izpodbijanju *lege fori*, menijo, da mu ne more nobeno drugo pravo odreči izpodbijalne pravice, ki se presoja *lege fori* ne samo glede procesualnih prepostavk in zahtev, marveč lahko odstrani zadržke, ki bi bili podani bodisi *lege causae* izpodbijalne terjatve bodisi po kolizijskem statutu pravnega razmerja med dolžnikom in izpodbijalnim nasprotnikom.²⁰ K temu pripominjamo, ne da bi

Meili, *Internationales Privatrecht*, 1909, 175. Temu mnenju se pridružuje Gebhardov načrt (§ 15) z utemeljitvijo, da s tem onemogoča dolžniku podreditev izpodbijanega pravnega dejanja pravnemu redu, ki ni naklonjen izpodbijanju (Niemayer, *Zur Vorgeschichte des internationalen Privatrechts im Deutschen Bürgerlichen Gesetzbuch*, 1915, 166).

¹⁷ Nussbaum, 459.

¹⁸ Hartmann, *Anfechtungsrecht*, 28; odločba višjega deželnega sodišča Karlsruhe z dne 26. maja 1904, *Böhms Zeitschrift* 1904, 338.

¹⁹ o. d. 564.

²⁰ Po odločbi višjega deželnega sodišča v Kölnu z dne 25. novembra 1895, *Böhms Zeitschrift* 1896, 126, more vložiti v Nemčiji izpodbijalno tožbo, kdor ima po nemškem pravu veljaven izvršilni naslov. Sodba

presojali pravilnost nazora o procesualnem značaju izpodbijanja, da je neprimerno prepuščati odločanje o možnosti in učinkih izpodbijanja slučajnostnemu kraju vložitve izpodbijalne tožbe.²¹

III.

Iz dosedanjih razmotrivanj smo ugotovili, da je dogmatsko pravna narava izpodbijalnega zahtevka nedognana. Doslej se pravni vedi še ni posrečilo ugotoviti ustrezno materialnopravno skupino, kamor bi mogli uvrstiti vse možne primere izpodbijanja. Zategadelj ni možno zanesljivo rešiti vprašanja izpodbijanja v mzp s stališča te ali one teoretične uvrstitve izpodbijalnih zahtevkov, ne glede na to, da tudi metodično tak poskus ni posrečen. Za izhodišče nam more služiti le izpodbijanje samo z vsemi tremi pravnimi razmerji, pri čemer moramo upoštevati specifične predpostavke izpodbijanja in funkcionalno povezanost teh pravnih razmerij med seboj. Za raznopravno izpodbijanje pristojni pravni red določimo na ta način, da ugotovimo navezno okolnost, ki je z izpodbijanjem najbolj povezana; taka navezna okolnost nas napotuje na pristojni pravni red. Možno je, da ne more ena sama navezna okolnost odločiti o celotnem raznopravnem izpodbijanju, zlasti še, če upoštevamo, da je izpodbijanje sestavljeno iz treh pravnih razmerij. V mzp lahko določimo za izpodbijanje pristojni pravni red na več načinov; lahko neodvisno od izpodbijanja, torej izven specifičnih indikacij, ki izhajajo iz izpodbijalnih pravnih razmerij, tako da določimo pristojni statut docela samostojno, n. pr. *lex domicilij debitoris*; to naziranje smo zavrnili že v predidóčem poglavju. Možno je dalje, da podredimo izpodbijanje v celoti pravnemu redu,

pravi: „Für die Frage der Zulässigkeit der deutschrechtlichen Anfechtungslage ist es unerheblich, ob der ausländische Gläubiger nach dem Recht seines Heimatsstaates gegen den in seinem Heimatsstaate wohnenden Schuldner zwecks Befriedigung für eine in seinem Heimatsstaate entstandene Forderung nicht in der Lage ist, eine Anfechtungsklage zu erheben“.

²¹ V večini primerov je to toženčev domicil, kar pa ni nujno. — Iz izvršilnopravnega značaja izpodbijalne tožbe izvaja praksa tudi nekoliko drugačno stališče: izpodbijalna tožba, pravijo, še ni izvršilno dejanje, marveč samo priprava zanjo. Zato je pristojno pravo na kraju, kjer se nahaja izpodbijana vrednost, oziroma pravo onega kraja (kolikor gre za predmet, ki ni na določenem kraju), kjer mora izpodbijalni upravičenec zahtevati svoje plačilo, torej *lex domicilii izpodbijalnega nasprotnika*. Tako izraža odločba višjega deželnega sodišča v Luzernu z dne 24. januarja 1950, *Rebels Zeitschrift* 1953, 72, to pravilo z naslednjim stavkom: „Die Zulässigkeit der Anfechtung ist nach dem Gesetze zu beurteilen, wo man zur Vollstreckung kommen soll.“ *Prim. Bartsch*, 1050 (gl. op. 10).

ki je pristojen za presojo enega od izpodbijalnih pravno-poslovnih razmerij, n. pr. kolizijskemu statutu (*legi causae*) izpodbijalne terjatve ter na ta način razširimo kolizijski statut ene izmed treh sestavin izpodbijalnega ogrodja na vse izpodbijanje. Nepravilnost tega naziranja leži na dlani: samo če bi bili drugi dve pravni razmerji podrednega značaja, bi ju mogli podrediti *legi causae* prvega kot nadvladujočega v oceni pravnih razmerij. Nadaljnja možnost je v tem, da upoštevamo kolizijske statute vseh izpodbijalnih pravnih razmerij, toda razmejimo njih pristojnost, tako da velja n. pr. za možnost in dopustnost *lex causae* izpodbijalne terjatve, za učinke izpodbijanja pa *lex causae* izpodbijanega pravnega posla, torej kombiniramo tekmujoče kolizijske razlike. Vendar je treba upoštevati, da sta obe pravno-poslovni izpodbijalni razmerji med seboj tako povezani, da je nedopustno in nemogoče uporabljati tak kombiniran sistem. Pravilno rešitev vidimo v kumulaciji izpodbijalnopravnih kolizijskih statutov, namreč v istočasni uporabi obeh indiciranih kolizijskih statutov.

Omenili smo že, da predstavlja izpodbijanje troje pravnih razmerij; od teh temeljita dve razmerji na materialnopravnih poslih, namreč pravno razmerje med izpodbijalnim upravičencem in dolžnikom ter med izpodbijalnim nasprotnikom in dolžnikom; obe razmerji imata že svojo *lex causae*, dočim je tretje pravno razmerje osnovano neposredno na zakonu. Izpodbijalni upravičenec teži za tem, da prepreči zase učinke pravnega dejanja med dolžnikom in izpodbijalnim nasprotnikom in uveljavlja zaradi tega izpodbijanje, izpodbijalni nasprotnik pa hoče nasprotno varovati svoj interes, ki ga ima na tem, da ostane pravno dejanje med njim in dolžnikom učinkovito tudi proti izpodbijalnemu upravičencu. Dejanski gre torej za spor med izpodbijalno terjatvijo in izpodbijanim pravnim poslom. Interesni območji obeh pravnih razmerij se prepletata in težita za prevladanjem. Tretje pravno razmerje, osnovano na zakonu, mora spor rešiti na ta način, da oceni nasprotujoče si interese v obeh pravno-poslovnih razmerjih. Če sta nastali pravno-poslovni razmerji izpodbijanja v območju enega pravnega reda, obvlada ta pravni red interesni spor med izpodbijalnim upravičencem in njegovim nasprotnikom z materialnimi določbami. Drugače pa je, če imata obe pravno-poslovni razmerji v izpodbijanju različna kolizijska statuta: v tem primeru na zakonu osnovano razmerje izpodbijalnega upravičenca z izpodbijalnim nasprotnikom ne more biti mzpravno determinirano. (01. 10. 1913) Prot. p. 13. 1. 1913. 8

tozbo, kar ima po nemškem pravu veljaven izvršilni naslov. Sodba

Če ne more upnik dobiti iz dolžnikove imovine poplačila za svojo terjatev, ki jo ima proti dolžniku, mu priznava pravni red pod določenimi pogoji pravico, izpodbijati izvestna dolžnikova pravna dejanja. Izpodbijalna pravica je torej akcesorne narave, ker izhaja iz materialnopravnega razmerja med izpodbijalnim upravičencem in dolžnikom; poleg tega je subsidarnega značaja, ker jo upnik lahko uveljavlja samo, če dolžnikova imovina ne zadošča za popolno poplačilo izpodbijalne terjatve. Iz tega sledi, da se mora naslanjati v mzp upnikova izpodbijalna pravica na statut materialnega zahtevka, čigar poplačilu izpodbijanje služi. Pravni red, ki obvlada materialnopravno razmerje med izpodbijalnim upravičencem in dolžnikom, je zato pristojen za presojanje in urejanje celotnega pravnega razmerja, razen kolikor iz posebnih kolizijskih norm za pravno razmerje pristojnega pravnega reda, bodisi iz razlogov legis fori ne izhaja uporaba drugega prava. Lex causae izpodbijalne terjatve moramo uporabljati vse dotlejš, dokler se ne pokaže iz navedenih razlogov smotrnost uporabe drugega prava. Ta lex je zato pristojna za presojo vseh učinkov pravnega razmerja med izpodbijalnim upravičencem in dolžnikom; tudi obseg in učinki izpodbijanja se presojuje lege causae izpodbijalne terjatve. Izpodbijalni upravičenec ne more zahtevati od izpodbijalnega nasprotnika več, kakor mu priznava pravo, ki je obenem lex causae njegove terjatve.

Izpodbijanje je naperjeno proti tretji osebi. Kakor smo že opozorili, ni med izpodbijalnim upravičencem in izpodbijalnim nasprotnikom pravnoposlovnega razmerja: izpodbijalni upravičenec ne more zahtevati od izpodbijalnega nasprotnika poplačila svoje terjatve, ki jo ima proti dolžniku in zaradi katere uveljavlja izpodbijanje. Izpodbijalni upravičenec lahko zahteva od izpodbijalnega nasprotnika „vse ono, kar zbog pravnega dejanja, na katero se nanaša izpodbijanje, ni prišlo v dolžnikovo imovino ali kar je bilo iz nje odsvojeno ali prepuščeno“ (§ 13 zakona o izvenstečajnem pobijanju) in še to le takrat, če je pravni posel izpodbijalnega nasprotnika z dolžnikom tak, da pravni red dovoljuje izpodbijanje. Izpodbijano pravno dejanje ima svoj kolizijski statut, neodvisen od kolizijskega statuta izpodbijalne terjatve in more biti zato različen od legis causae izpodbijalne terjatve. Kakor je uporabljati legem causae izpodbijalne terjatve na vse učinke pravnega razmerja med izpodbijalnim upravičencem in dolžnikom, tako obvlada tudi lex causae izpodbijanega pravnega dejanja načelno vse

učinke tega razmerja. Zato se tudi pri raznopravnem izpodbijanju ne smejo prezreti garancije, dane lege causae izpodbijanega pravnega dejanja. Izpodbijalnemu nasprotniku se mora priznati možnost, da lege causae izpodbijanega pravnega posla opraviči, kar je dobil iz dolžnikove imovine, oziroma kar je pridobil zaradi dolžnikovega delovanja ali opustitve. Če si glede tega kolizijska statuta izpodbijalne terjatve in izpodbijanega pravnega dejanja nasprotujeta, ne moremo odstraniti nasprotstva drugače, kakor da upoštevamo oba statuta. Splošno pravno pravilo pa je, da je mogoče veljavni pravni posel razveljaviti ali uničiti njegove pravne učinke, četudi samo relativno, le iz posebno upoštevanih razlogov, ker tako zahteva pravna varnost. Lex causae izpodbijalne terjatve ne more brez nadaljnega odločati o izpodbojnosti pravnega opravila in je treba zato obseg veljavnosti kolizijskega statuta tega pravnega razmerja omejiti. Kolikor lege causae izpodbijanega pravnega posla pravno dejanje ni izpodbojno, ostane učinkovito tudi nasproti izpodbijalnemu upravičencu. Izpodbijalni nasprotnik je zavezan v toliko, kolikor je lege causae izpodbijanega pravnega posla prisiljen pripustiti izpodbijanje in priznati njegove pravne učinke. Lex causae izpodbijanega pravnega dejanja je treba uveljavljati, da se onemogoči izpodbijanje pravnega posla, ki je izpodbojno lege causae izpodbijalne terjatve, a ni izpodbojno lege causae izpodbijanega pravnega dejanja.

Do istega zaključka pridemo, če izhajamo iz tretjega pravnega razmerja, namreč iz razmerja med izpodbijalnim upravičencem in njegovim nasprotnikom. Če imata obe pravnoposlovni razmerji, izpodbijalna terjatev in izpodbijani pravni posel, določene predpostavke, nastane po zakonu tretje pravno razmerje, po katerem je upnik upravičen izpodbijati, in nasprotnik, ki je sklenil z dolžnikom izpodbojno pravno dejanje, obvezan pripoznati izpodbijanje ter primoran nositi vse posledice, ki izvirajo iz tega. Kadar sta obe pravnoposlovni razmerji podrejeni istemu pravnemu redu, ni dvoma, da izvajata izpodbijalni upravičenec tudi svojo pravico izpodbijanja iz tega pravnega reda. Če očitujeta navedeni razmerji različna kolizijska statuta, je nedvomno, da morata dopuščati izpodbijanje oba pravna reda, tako lex causae izpodbijalne terjatve kakor tudi lex causae izpodbijanega pravnega dejanja, ker sicer o razmerju med izpodbijalnim upravičencem in izpodbijalnim nasprotnikom sploh ni možno govoriti. Brez tega razmerja pa niti ni izpodbijalni upravičenec legitimiran za izpod-

bijanje, niti ni izpodbijalni nasprotnik zavezan izpodbijanje dopustiti. Med izpodbijalnim upravičencem in izpodbijalnim nasprotnikom more nastati pravno razmerje samo, če dovoljmeta izpodbijanje oba pravna reda, ki sta pristojna za presojo obeh pravnoposlovnih razmerij v izpodbijanju, in samo takšno pravno razmerje, kolikor izhaja iz soglasja obeh pravnih redov. Izpodbijalni upravičenec torej ne more izpodbijati pravnega posla, če izpodbijalni nasprotnik lege causae pravnega posla z dolžnikom ni pravno primoran dopustiti izpodbijanje.

Izpodbijalni nasprotnik mora računati z možnostjo izpodbijanja, če je pravno dejanje med njim in dolžnikom izpodbojno lege causae izpodbijanega pravnega dejanja in lege causae izpodbijalne terjatve. Kolizijska statuta obeh pravnoposlovnih razmerij je treba upoštevati glede dopustnosti in učinkov izpodbijanja. Dolžnikovega pravnega dejanja ni mogoče izpodbijati, če je izpodbijalna tožba vložena pravočasno po pravnem redu, po katerem se presoja izpodbijalna terjatev, a je rok zamujen po zakonu, pristojnem za izpodbijani pravni posel. O pasivni legitimaciji izpodbijalnega nasprotnika odloča lex causae izpodbijalnega pravnega reda s tem, da dovoljuje izpodbijanje, če je po tem pravnem redu dopustno. Kolizijski statut izpodbijalne terjatve pa ugotavlja legitimacijo izpodbijalnega upravičenca. Če je pravno dejanje, ki ga je dolžnik sklenil s tretjo osebo, izpodbojno, je pač tudi za izpodbijalnega nasprotnika pravno irelevantno, kdo uveljavlja izpodbijanje. Iz istega razloga določa lex causae izpodbijalnega pravnega razmerja o predpostavkah, ki jih mora izpolnjevati izpodbijalna terjatev. Kolizijski statut izpodbijalne terjatve odloča tudi o tem, ali je morala nastati izpodbijalna terjatev že pred izpodbijanim pravnim dejanjem, nadalje, ali mora dolžnik dokazati brezuspešnost izvršbe v dolžnikovo imovino ali zadošča, da samo verjetno izkaže.²²

²² Izpodbijanje v stečaju (§§ 27—42 stz.) služi povečanju stečajne mase in se zato v mzp presoja po statutu, ki velja za stečaj, namreč lege fori, ker je po splošnem mnenju stečajno izpodbijanje posledica stečaja; otvoritev stečaja ima glede na izpodbijanje vzvratni učinek. Ne da bi se spuščali v podrobnosti, moremo ugotoviti, da prevladuje sicer pravno razmerje med izpodbijalnim upravičencem in dolžnikom, toda ne takó, da bi mogli puščati v nemar pravno razmerje med izpodbijalnim nasprotnikom in dolžnikom. Prevladujoče mnenje teoretikov in prakse je v toliko zgrešeno, ker sploh ne upošteva legem causae izpodbijanega pravnega dejanja. Pri mzpravnem stečajnem izpodbijanju obstoje še druge težavnosti, ki so zlasti v zvezi z univerzalnostjo in teritorialnostjo stečaja, s čimer pa se na tem mestu ne bomo bavili.

IV.

Iz naših razmotrivanj o presojanju izvenstečajnega izpodbijanja v mzp izhajajo naslednja pravila:

Izpodbijalni upravičenec more izpodbijati samo tako pravno dejanje, ki je izpodbojno takó lege causae izpodbijalne terjatve, kakor tudi lege causae izpodbijanega pravnega dejanja (kumulacijski sistem). Enako se ravnaajo učinki izpodbijanja po kolizijskih statutih obeh pravno-poslovnih razmerij. Predpostavke, ki jih mora izpolnjevati izpodbijalna terjatev, določa zanjo veljavni pravni red.

Ali se raztezata pogodbená in prisilna zastavna pravica na premičninah tudi na odškodninsko terjatev zoper zavarovalnico?

Dr. Anton Urbanc.

Postavljeno vprašanje je treba v zavarovalni praksi često rešiti, ker je ozko povezano z gospodarsko funkcijo, ki jo ima ustanova zavarovanja v kreditnem gospodarstvu. Pravilna in pravična rešitev tega vprašanja je zaradi tega velikega gospodarskega pomena.¹

1. Funkcija zavarovanja v kreditnem gospodarstvu.

Zavarovalna zaščita naj daje zavarovancu² občutek sigurnosti in naj dviga njegov smisel za podjetnost; podpira

¹ Praktičen primer naj pokaže gospodarsko pomembnost pravilne rešitve tega pravnega vprašanja:

Trгоvec (zavarovanec) ima milijonsko zalogo blaga, ki je zavarovana za požar. Zahtevajoči upniki so to zalogo zaradi izterjave svojih izvršljivih terjatev sodno zarubili. Zaloga po rubežu pogori. Zavarovancu (zavezancu) nastane odškodninska terjatev proti zavarovalnici. Poda se praktično vprašanje, ali morajo zahtevajoči upniki p o n o v n o zarubiti odškodninsko terjatev proti zavarovalnici ali so morda že po prvotnem premičninskem rubežu zavarovani. Po požaru lahko nastane pravcati tek zahtevajočih upnikov, ki so se udeležili že premičninske izvršbe, lahko nastopijo novi zahtevajoči upniki, ki denarno terjatev zoper zavarovalnico zarubijo. Vrstni red se lahko popolnoma prevrne.

² Zavarovanec je oseba, ki uživa zavarovalno zaščito; zavarovalec, ki sklepa z zavarovateljem zavarovalno pogodbo in je